

*Розроблено відділом систематизації
законодавства, правової роботи та правової освіти
Управління державної реєстрації
нормативно-правових актів,
правової роботи та правової освіти
Головного територіального управління юстиції
у Хмельницькій області*

МАЛОЗНАЧНІ СПРАВИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У сучасному законодавстві України поняття «малозначні спори» вперше з'явилося у Конституції України з прийняттям у 2016 році Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Так, стаття 131-2, яка гарантує надання професійної правничої допомоги адвокатурою, передбачає, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у ма-

лозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) не містить визначення поняття «малозначні справи». Однак із набранням чинності новим ЦПК України «малозначні справи» є правовою категорією, яка підлягатиме застосуванню за правовими критеріями.

ВИЗНАЧЕННЯ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ НАВЕДЕНЕ В ЧАСТИНІ 6 СТАТТІ 19 ЦПК УКРАЇНИ, СЕРЕД ЯКИХ:

- ✓ СПРАВИ, У ЯКИХ ЦІНА ПОЗОВУ НЕ ПЕРЕВИЩУЄ СТА РОЗМІРІВ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ ДЛЯ ПРАЦЕЗДАТНИХ ОСІБ (НА 1 СІЧНЯ 2019 РОКУ: $1\ 921 \times 100 = 192\ 100$ ГРН). ЦЕ АВТОМАТИЧНА ПІДСТАВА ДЛЯ ВИЗНАННЯ СПРАВИ МАЛОЗНАЧНОЮ;
- ✓ СПРАВИ НЕЗНАЧНОЇ СКЛАДНОСТІ, ВИЗНАНІ СУДОМ МАЛОЗНАЧНИМИ, КРІМ СПРАВ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ РОЗГЛЯДУ ЛИШЕ ЗА ПРАВИЛАМИ ЗАГАЛЬНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ (Ч. 4 СТ. 274 ЦПК УКРАЇНИ), ТА СПРАВ, ЦІНА ПОЗОВУ В ЯКИХ ПЕРЕВИЩУЄ П'ЯТСОТ РОЗМІРІВ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ ДЛЯ ПРАЦЕЗДАТНИХ ОСІБ (НА 1 СІЧНЯ 2019 РОКУ: $1\ 921 \times 500 = 960\ 500$ ГРН).

Частиною 9 статті 19 ЦПК України встановлено, що для цілей цього Кодексу розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається відповідна заява або скарга, вчиняється процесуальна дія чи ухвалюється судові рішення.

Особливістю малозначних справ є те, що вони розглядаються у порядку спрощеного позовного провадження, що є також новелою для цивільного процесу (частина 1 статті 274 ЦПК України).

ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЗА ПРАВИЛАМИ, ПЕРЕДБАЧЕНИМИ ЦПК УКРАЇНИ, У ПОРЯДКУ

НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
(ЗАГАЛЬНОГО АБО СПРОЩЕНОГО)

ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ

ЦПК УКРАЇНИ ВИЗНАЧАЄ, ЩО МАЛОЗНАЧНІ СПРАВИ РОЗГЛЯДАЮТЬСЯ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

ОСОБЛИВОСТІ «МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ»

Відповідно до частини 3 статті 274 ЦПК України суду надано повноваження для того, щоб вирішити, чи розглядати справу в порядку спрощеного провадження, адже встановлено, що при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження суд враховує:

- ✓ ЦІНУ ПОЗОВУ
- ✓ ЗНАЧЕННЯ СПРАВИ ДЛЯ СТОРІН
- ✓ ОБРАНИЙ ПОЗИВАЧЕМ СПОСІБ ЗАХИСТУ
- ✓ КАТЕГОРІЮ ТА СКЛАДНІСТЬ СПРАВИ
- ✓ ОБСЯГ ТА ХАРАКТЕР ДОКАЗІВ У СПРАВІ, В ТОМУ ЧИСЛІ ЧИ ПОТРІБНО У СПРАВІ ПРИЗНАЧИТИ ЕКСПЕРТИЗУ, ВИКЛИКАТИ СВІДКІВ ТОЩО
- ✓ КІЛЬКІСТЬ СТОРІН ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ СПРАВИ
- ✓ ЧИ СТАНОВИТЬ РОЗГЛЯД СПРАВИ ЗНАЧНИЙ СУСПІЛЬНИЙ ІНТЕРЕС
- ✓ ДУМКУ СТОРІН ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ ЗА ПРАВИЛАМИ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Принциповою різницею між розглядом позову в загальному порядку та у спрощеному порядку є те, що суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами. Також розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження проводиться без проведення підготовчого засідання та не пізніше 30 днів з дня відкриття провадження, тобто у два рази швидше, ніж в загальному позовному провадженні. Розглядатимуться такі справи за правилами спрощеного позовного провадження не більше шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі.

ВОДНОЧАС, ЧАСТИНОЮ 4 СТАТТІ 274 ЦПК УКРАЇНИ ВСТАНОВЛЕНО, ЩО В ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НЕ МОЖУТЬ БУТИ РОЗГЛЯНУТІ СПРАВИ У СПОРАХ:

- 1) ЩО ВИНИКАЮТЬ З СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН, КРІМ СПОРІВ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ ТА ПОДІЛ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ;
- 2) ЩОДО СПАДКУВАННЯ;
- 3) ЩОДО ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ЖИТЛОВОГО ФОНДУ;
- 4) ЩОДО ВИЗНАННЯ НЕОБГРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ ВИТРЕБУВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ГЛАВИ 12 ЦЬОГО РОЗДІЛУ;
- 5) В ЯКИХ ЦІНА ПОЗОВУ ПЕРЕВИЩУЄ П'ЯТСОТ РОЗМІРІВ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ ДЛЯ ПРАЦЕЗДАТНИХ ОСІБ;
- 6) ІНШІ ВИМОГИ, ОБ'ЄДНАНІ З ВИМОГАМИ У СПОРАХ, ВКАЗАНИХ У ПУНКТАХ 1-5.

Таким чином, при вирішенні питання щодо малозначності справи суд враховує низку інших критеріїв: значення справи для сторін; обраний позивачем спосіб захисту; категорію та складність справи; обсяг та характер доказів у справі, в тому числі, чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; кількість сторін та інших учасників справи; чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Як бачимо, вирішення судом питань, пов'язаних з розглядом справи, за критерієм малозначності спору передбачає широкі дискреційні повноваження суду (судді), а тому є необхідністю на практиці виробити критерії, відповідно до яких такий чинник, як малозначність, повинен бути оцінений об'єктивно.

Слід відмітити, що під час розгляду справ у малозначних спорах представником може бути не лише адвокат, а й особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність (частина 2 статті 60 ЦПК України). Таким чином, адвокатська монополія не торкнеться малозначних справ.

ІЗ ПРАВИЛЬНИМ ЗАСТОСУВАННЯМ ТАКОЇ ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ, ЯК МАЛОЗНАЧНІ СПРАВИ, ДОВЕДЕТЬСЯ ВИЗНАЧАТИСЯ ОДРАЗУ Й ВЕРХОВНОМУ СУДУ, ОСКІЛЬКИ КАСАЦІЙНОМУ ОСКАРЖЕННЮ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ:

- 1) РІШЕННЯ, УХВАЛИ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ТА ПОСТАНОВИ, УХВАЛИ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ У СПРАВАХ, РІШЕННЯ У ЯКИХ ПІДЛЯГАЮТЬ ПЕРЕГЛЯДУ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ ВЕРХОВНИМ СУДОМ;
- 2) СУДОВІ РІШЕННЯ У МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВАХ, КРІМ ВИПАДКІВ, ЯКЩО:
 - А) КАСАЦІЙНА СКАРГА СТОСУЄТЬСЯ ПИТАННЯ ПРАВА, ЯКЕ МАЄ ФУНДАМЕНТАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЄДИНОЇ ПРАВОЗАСТОСОВЧОЇ ПРАКТИКИ;
 - Б) ОСОБА, ЯКА ПОДАЄ КАСАЦІЙНУ СКАРГУ, ВІДПОВІДНО ДО ЦЬОГО КОДЕКСУ ПОЗБАВЛЕНА МОЖЛИВОСТІ СПРОСТУВАТИ ОБСТАВИНИ, ВСТАНОВЛЕНІ ОСКАРЖЕНИМ СУДОВИМ РІШЕННЯМ, ПРИ РОЗГЛЯДІ ІНШОЇ СПРАВИ;
 - В) СПРАВА СТАНОВИТЬ ЗНАЧНИЙ СУСПІЛЬНИЙ ІНТЕРЕС АБО МАЄ ВИНЯТКОВЕ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УЧАСНИКА СПРАВИ, ЯКИЙ ПОДАЄ КАСАЦІЙНУ СКАРГУ;
 - Г) СУД ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ВІДНІС СПРАВУ ДО КАТЕГОРІЇ МАЛОЗНАЧНИХ ПОМИЛКОВО.

Дискреція суду касаційної інстанції в цих питаннях є суттєвою.

Такі повноваження суду узгоджуються із передбаченою статтею 11 ЦПК України пропорційністю у цивільному судочинстві, яку статтею 1 ЦПК України віднесено до основних засад цивільного судочинства, та відповідно до якої суд визначає в межах, встановлених цим Кодексом, порядок здійснення провадження у справі, враховуючи: завдання цивільного судочинства; забезпечення розумного балансу між приватними й публічними інтересами; особливості предмета спору; ціну позову; складність справи; значення розгляду справи для сторін, час, необхідний для вчинення тих чи інших дій, розмір судових витрат, пов'язаних із відповідними процесуальними діями тощо.

Слід відмітити, тлумачення дискреції, викладене у Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R(80)2, яка прийнята Комітетом міністрів 11 березня 1980 року, відповідно до якої дискреційними є повноваження суб'єкта владних повноважень обирати у конкретній ситуації між альтернативами, кожна з яких є правомірною, тому не можна допустити, щоб використання дискреційних повноважень при застосуванні цих норм призводило до порушення законних прав та інтересів осіб, які звернулися до суду.

Вирішуючи питання, чи належить справа до категорії малозначних, суд у кожному конкретному випадку на підставі досліджених судом конкретних

обставин у справі має оцінити наявність критеріїв, з яких слід виходити, та вирішити це питання відповідно до принципу верховенства права.

Схожі обмеження закладені в цивільне процесуальне законодавство всіх європейських країн і полягають в можливості оскарження судового рішення в апеляційному чи касаційному порядку залежно від ціни позову, ціни предмета скарги, складності цивільно-правового конфлікту, значущості правового питання, розглянутого судом першої інстанції, для формування судової практики. Причиною запровадження правил про спрощене провадження у цивільних процесуальних законах різних країн ставала об'єктивна необхідність якомога швидшого вирішення малозначних конфліктів і примирення сторін спору.

Нова процедура спрощеного провадження, зокрема, й щодо розгляду малозначних спорів, потребує формування суддями та адвокатами власного досвіду забезпечення вирішення завдань цивільного судочинства – справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ за новими правилами.

Таким чином, напрацювання критеріїв віднесення справ до малозначних має здійснити судова практика при застосуванні нового ЦПК України, після чого можна буде стверджувати про ефективність цього інституту процесуального права, забезпечення єдності судової практики з одночасним забезпеченням права на судовий захист. ■